

Мара Люля-Франкевича, Mg.iur.
Балтийская Международная Академия
Латвия
Илзе Штейнберга, магистрант
Балтийская Международная Академия
Латвия

Проблематика процесса адопирования в Латвии

Аннотация. В интересах каждой страны принять меры, чтобы обеспечить ребенку семейную среду в постоянной семье. Задача усыновления состоит в том, чтобы создать детям, оставшимся без попечения родителей, условия для воспитания в семье, обеспечивая стабильную и гармоничную среду обитания. Тема «Проблематика процесса усыновления в Латвии» актуальна, потому что в современном обществе, где много детей осталось без попечения родителей, усыновление является одним из видов, который наилучшим образом гарантирует наилучшие интересы ребенка. Усыновление создает юридически полноправные отношения между родителями и ребенком. Процессом усыновления руководит сиротский суд, это компетенция сиротского суда, начиная с принятия заявления об усыновлении, заканчивая заключением о соответствии усыновления в интересах ребенка. Цель публикации состоит в том, чтобы проанализировать нормативно-правовую базу процесса усыновления и участие сиротского суда в процессе усыновления, выявить проблемы существующие в нормативно-правовой базе и внести предложения в ее усовершенствовании .

Ключевые слова: усыновление, усыновители, ребёнок, сиротский суд, родители.

Mara Lula-Frankevica, Mg.iur.
Baltic International Academy
Latvia

Ilze Steinberga, Master's student
Baltic International Academy
Latvia

Adoption process problems in Latvia

Abstract. It is in the interest of each country to take measures in order to insure familial environment for a child in a permanent family. The task of adoption is to create for children left without parental care circumstances of upbringing in the family, providing a stable and harmonious living environment. The Theme "Adoption Process Problems in Latvia" is a hot topic, because in today's society, where many children are left without parental care, the adoption is one of the best ways to ensure care for the child's best interests. In legal terms the adoption creates full parent-child relationship. The adoption process is fully within the competence of the Orphan's Court, starting with an application for the adoption, ending with the opinion on the compliance of adoption with the interests of the child. The target of the publication is to analyze the legal framework of the adoption process and the Orphan's Court participation in the adoption process, revealing the problems existing in the regulatory framework and making proposals for its improvement.

Keywords: adoption, adoptive parents, the child, the Orphan's Court, the parents.

Māra Ļūļa-Frankevica, Mg.iur.
Baltijas Starptautiskā akadēmija
Latvija

Ilze Šteinberga, maģistrante
Baltijas Starptautiskā akadēmija
Latvija

Adopcijas procesa problemātika Latvijā

Anotācija. Katras valsts interesēs ir veikt tādus pasākumus, lai nodrošinātu bērnam ģimenisku vidi pastāvīgā ģimenē. Adopcijas uzdevums ir radīt bez vecāku gādības palikušajiem bērniem apstākļus audzināšanai ģimenē, nodrošinot stabilu un harmonisku dzīves vidi. Tēma "Adopcijas procesa problemātika Latvijā" ir aktuāla tēma, jo mūsdienu sabiedrībā, kad daudzi bērni ir palikuši bez vecāku gādības, adopcija ir viens no aprūpes veidiem, kas vislabāk nodrošina bērna vislabākās intereses. Adopcija rada tiesiskā ziņā pilnvērtīgas vecāku un bērnu attiecības. Adopcijas procesa virzība pilnībā ir bāriņtiesas kompetencē, sākot ar iesniegumu par adopciju, beidzot ar atzinumu par adopcijas atbilstību bērna interesēm. Publikācijas mērķis ir analizēt adopcijas procesa tiesisko regulējumu un bāriņtiesas dalību adopcijas procesā, atklājot pastāvošās problēmas normatīvajā regulējumā un sniedzot priekšlikumus tā pilnveidei.

Atslēgas vārdi: adopcija, adoptētāji, bērns, bāriņtiesa, vecāki.

Ievads

Bērna pilnvērtīgas dzīves sastāvdaļa ir ģimene, kurā bērns ir vecāku aprūpēts. Realitātē dzīve mēdz būt nežēlīga, dažkārt atņemot bērnam iespēju augt savā ģimenē. Tādēļ svarīgi ir nodrošināt bērnu, kuri palikuši bez vecāku gādības, prioritārās intereses – ģimenisku vidi. Adopcijas uzdevums ir nodrošināt bērnam stabilu un harmonisku dzīves vidi, labvēlīgus apstākļus bērna attīstībai ģimenē, radīt bez vecāku gādības palikušajam bērnam labvēlīgus apstākļus.

Adopcijas institūts ietver sarežģītas ētiska un tiesiska rakstura problēmas, pieprasot ievērot prioritārās bērna intereses, jo tiesiskās attiecības starp personām, kuras nesaista asinsradniecība, adopcijas rezultātā kļūst analogiskas vecāku un bērnu tiesiskajām attiecībām [1, 381].

Pētāmā problēma – adopcijas procesa problemātika Latvijā.

Šī pētījuma mērķis ir atklāt tiesiska regulējuma problēmas adopcijas procesā, izvirzot priekšlikumus risinājumiem un konstatējām problēmām, kas būtu risināmas tiesiskā ceļā, izdarot grozījumus tiesību aktos.

Pētījumā vairākas izpētes metodes - gan vispārzinātniskās, gan speciālās pētnieciskās metodes, piemēram, hermeneitikas metode, lai izpētītu un analizētu literatūrā un citos informācijas avotos pieejamo informāciju par attiecīgā pētījuma jomu, dokumentu izpēte, lai nodrošinātu pētījumam zināmu objektivitāti un, lai saprastu konkrētu tiesību aktu normu patieso būtību, tika piemērota gramatiskā, sistemātiskā, vēsturiskā un teleoloģiskā metode.

Pētījuma rezultāti un izvērtējums

Bērna tiesību un interešu nodrošināšana ir ģimenes tiesību pamatzdevums. Savukārt ģimenes tiesībās iekļautā adopcijas institūta mērķis ir realizēt šīs bērna par prioritārām noteiktās tiesības un intereses. Tādi Latvijā pastāvošie ārpusģimenes aprūpes veidi kā audžuģimene, aizbildnība vai ārpusģimenes aprūpes iestādes, tomēr nesniedz bērnam pilnvērtīgu ģimenes locekļa statusu. Adopcija ir vienīgais un efektīvākais veids, kas pilnībā integrē bērnu ģimenē ar visām no tā izrietošajām tiesiskajām sekām.

Latvijas valsts savos tiesību aktos ir deklarējusi bērnu tiesības, intereses un to

aizsardzību, kā arī daudzkārt uzsvērusi stabilas ģimenes pastāvēšanas vērtību sabiedrībā, kas sekmē stabilu izaugsmi un pastāvēšanu visās jomās. Ģimenes valsts politikas pamatnostādņēs 2011.- 2017. gadam akcentēts, ka adopcija ir visvēlamākā forma bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, tādā veidā nodrošinot iespēju bērnam iegūt nepieciešamo ģimenisko vidi, kas ir pamats bērna pilnvērtīgai attīstībai ilgtermiņā, nevis tikai līdz pilngadības sasniegšanai, kas tā dažkārt ir aizbildnības un ievietošanas audžuģimenē gadījumos [2].

Vecāku un bērnu tiesiskās attiecības var rasties ne tikai ar bērna piedzimšanu no miesīgajiem vecākiem, no viņu bioloģiskās izcelšanās, bet arī ar adopciju. Adopcija ir civiltiesisks akts, pēc Civillikuma ģimentiesisks līgums, ar kuru kāda persona pieņem cita bērnu par savu. Adopcija rada tādas pašas personiskās un mantiskās, civiltiesiskās un citas tiesības un pienākumus kā dabiskā radniecība. Adopcija ir juridisks fakts, kas rada tiesiskā ziņā pilnvērtīgas vecāku un bērnu attiecības. Ar adopciju izbeidzas tiesiskās un arī faktiskās attiecības starp adoptēto bērnu un viņa miesīgajiem vecākiem un citiem radniekiem pēc izcelsmes. Tādejādi adopcija ir tāds ģimentiesisks akts, kam ir nozīme visās tiesību nozarēs [3, 89].

Latvijā tiesību normas pieļauj adoptēt tikai bērnus, kuri uz adopcijas apstiprināšanas brīdi nav sasnieguši pilngadību, t.i. atbilstoši Civillikuma 219.pantam personu līdz astoņpadsmit gadu vecumam.

Lai bērnu varētu adoptēt un tas iegūtu adoptējamā bērna statusu, tam jāiegūst juridiski brīva bērna statuss un ziņām par šo bērnu jābūt ierakstītām adopcijas reģistrā.

Saskaņā ar 2008. gada 29. septembra Ministru kabineta noteikumu Nr.794 "Kārtība, kādā nodrošina adoptējamo bērnu un to personu uzskaiti, kuras vēlas adoptēt bērnu" 2. punktu, adopcijas reģistru pārzina Labklājības ministrija [4].

Vērtējot nacionālo tiesību aktu atbilstību starptautiskajām prasībām atzīstams, ka tiesību normās ir pārņemti vadošie ANO 1989.gada 20.novembra Konvencijas par bērnu tiesībām [5] tiesību principi, kuri paredz, ka bērnam, lai viņš varētu pilnvērtīgi un harmoniski attīstīties kā personība, jāaug ģimeniskā vidē, laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā. ANO pamatnostādņēs par bērnu alternatīvo aprūpi [6] teikts, ka ģimene

ir dabīgā vide bērna augšanai, labklājībai un aizsardzībai, vispirms jācenšas panākt to, lai bērns paliktu vai atgrieztos savu vecāku vai tuvu ģimenes locekļu aizgādībā.

Bāriņtiesa kārtos visus jautājumus, kas ir saistīti ar adopciju, līdz ar to tā ir atbildīga par adopcijas lietu gaitu un arī adopcijas laikā pieļautajām kļūdām. Adopcijas procesā bāriņtiesa lemj par:

- personas atzīšanu par adoptētāju;
- brāļu un māsu, pusbrāļu un pusmāsu šķiršanu Civillikumā noteiktajos gadījumos;
- to, vai Latvijā iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē vai pienācīgu aprūpi;
- bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un uzraudzībā līdz adopcijas apstiprināšanai;
- pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu bērnam;
- adopcijas atbilstību bērna interesēm [7].

Šī pētījuma gaitā autore, pamatojoties uz līdzšinējo profesionālo darbību bāriņtiesā, veiktajām pārrunām ar citu bāriņtiesu kolēģiem, uzklausītajiem viņu viedokļiem, ir konstatējusi vairākas problēmas adopcijas procesā, kuras būtu risināmas izdarot grozījumus normatīvajos aktos.

Pēc autores domām, adopcijas procesā var izdalīt piecus pamata posmus:

1. Bāriņtiesa izvērtē personu iesniegto adopcijas pieteikumu un pieņem lēmumu par to, vai personas ir atzīstamas par piemērotiem adoptējamajiem;
2. Bāriņtiesa pieņem lēmumu par bērna pirmsadopcijas aprūpi un šajā laikā (periods var ilgt līdz 6 mēnešiem) turpina vērtēt un sniegt atbalstu ģimenei, lai saprastu, vai ir pamats uzskatīt, ka adopcijas rezultātā starp adoptētājiem un adoptējamo izveidosies patiesas bērna un vecāka attiecības.
3. Pēc pirmsadopcijas aprūpes laika beigām bāriņtiesa sagatavo atzinumu par to, vai bērna adopcija ģimenē atbilst viņa interesēm, un pieņem atbilstošu lēmumu, kā arī pagarina bērna aprūpi un uzraudzību adoptētāju ģimenē līdz adopcijas apstiprināšanai tiesā.
4. Bērna adopcijas apstiprināšana tiesā.
5. Bāriņtiesa divus gadus veic pēcadopcijas uzraudzību.

Gadījumos, kad vecākiem pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, bāriņtiesa, saskaņā ar Civillikuma 203.panta ceturto daļu, kura nosaka, ka pārtrauktās aizgādības tiesības vecākam atjauno, ja bāriņtiesa atzīst, ka nepastāv šā panta pirmajā vai trešajā daļā minētie apstākļi. Ja

gada laikā no aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iespējams tās atjaunot, bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, izņemot gadījumu, kad aizgādības tiesības nevar atjaunot no vecāka neatkarīgu apstākļu dēļ, [8] veic ģimenes riska izpēti un lemj vai vecākiem atjaunojamas pārtrauktās aizgādības tiesības vai sniedzama prasība tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu. Taču bāriņtiesu praksē ir gadījumi, kad bērna aizgādības tiesības vecākiem tiek pārtrauktas atkārtoti, tāpēc būtiski būtu izdarīt grozījumus Civillikumā, paredzot, ka bāriņtiesa nekavējoties lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai.

Likumdevējs līdz šim nav noteicis adoptētāja maksimāli pieļaujamo vecuma robežu, nosakot tikai minimālo vecumu. Latvijas tiesību akti neizvirza maksimālā vecuma cenzu adoptētājam, kaut gan Eiropas Konvencijas par bērnu adopciju 7. pants nosaka, ka bērnu drīkst adoptēt tikai tad, ja adoptētājs ir sasniedzis adoptēšanai noteikto minimālo vecumu, kas nevar būt mazāks par 21 un lielāks par 35 gadiem [9]. Lai bērns varētu pilnvērtīgi attīstīties un izaugt ģimenē, uzskatu, ka lietderīgi būtu noteikt normatīvajos aktos normu, ka adoptētāja maksimālais vecums nedrīkst pārsniegt 50 gadu vecumu, jo ļoti būtiski, lai bērns varētu pilnvērtīgi augt un attīstīties kopā ar vecākiem, kas par viņu rūpējas, lai viņam nebūtu vēlreiz jāpiedzīvo vecāka zaudējums, kas bērnam varētu radīt lielu emocionālu pārdzīvojumu. Šis maksimālā vecuma cenzs, varētu pasargāt adoptējamus bērnus no šādiem pārdzīvojumiem.

Grozījumi Civillikumā, kas stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī, precizēja prasības adoptētājiem un atviegloja kārtību, kādā aizbildnis var adoptēt savu aizbilstamo, kā arī paredzēja citus papildinājumus attiecībā uz adopciju. Grozījumi Civillikumā precizēja to personu loku, kuras nedrīkst būt par adoptētājiem. Bāriņtiesu darbā minētie grozījumi ļauj izvairīties no būtiskiem riska faktoriem, kas varētu ietekmēt bērnu adopcijas procesā, un atvieglo bāriņtiesu darbu, veicot potenciālo adoptētāju ģimenes izpēti, atzinumu balstot uz materiālajām tiesību normām. Tomēr, autore uzskata, ka likumdevējam būtu jāizstrādā izsmeļoši kritēriji, kuri jāņem vērā, izvērtējot potenciālo adoptētāju materiālo stāvokli, sadzīves apstākļus un citus kritērijus, kuri tiek uzskatīti par būtiskiem, lai personas tiktu atzītas par adoptētājiem. Šādu izsmeļošu kritēriju trūkums rada dažādas interpretācijas bāriņtiesās,

sarežģot adopcijas procesu, vai pat to nerealizējot vispār. Lai pierādītu, augstāk minēto apgalvojumu, autore analizējusi Rīgas tiesu nama Administratīvā rajona tiesas (turpmāk – tiesa) 2013. gada 14.marta spriedumu [10], ar kuru tiesa uzlikusi par pienākumu Rīgas bāriņtiesai trīsdesmit dienu laikā no sprieduma spēkā stāšanās dienas izdot lēmumu, ar kuru L.P. un J.P. tiktu atzīti par adoptētājiem, jo Rīgas bāriņtiesa ar savu lēmumu bija nolēmusi L.P. un J.P. neatzīt par adoptētājiem, sekojošu apsvērumu dēļ, bāriņtiesa nebija guvusi pārliecību, ka ģimenei būtu pietiekami līdzekļi viena vai divu bērnu uzturēšanai, jo J.P. ir četri bērni no iepriekšējās laulības, kuriem viņš maksā uzturlīdzekļus, bet viņš nevar norādīt nekādus ieņēmumus un pēc lietā esošajiem dokumentiem secināms, ka ģimeni ar naudas līdzekļiem nodrošina tikai L.P. Bāriņtiesa vērtējusi atsevišķi katra pieteicēja atbilstību, bet jo īpaši kopīgās spējas nodrošināt stabilu un harmonisku dzīves vidi adoptējamam. Bāriņtiesa pozitīvi ir novērtējusi to, ka L.P. personībā nav vērojami riski adoptētāja statusa iegūšanai, tomēr ņemot vērā to, ka pieteicēji kā laulātie ir kopīgi izvērtējami kā potenciālie adoptētāji, Bāriņtiesa nevar neņemt vērā J.P. personības iezīmes un citus riskus, kas rada šaubas par to, vai adoptētajam bērnam tiktu nodrošināta stabila un harmoniska dzīves vide Pieteicēju ģimenē J.P. pats atzinis, ka ilgstoši ir dzīvojis divās ģimenēs – gan iepriekšējā laulībā, gan neregistrētās attiecībās, kā arī viņam, izbeidzot laulību ar savu bērnu māti, radušās domstarpības, kas izriet no bērnu aizgādības, un tās risinātas tiesas ceļā. Minētie fakti liecina, ka J.P. jau iepriekšējās laulības laikā nav spējis uzturēt tādu vidi un dzīves apstākļus, kas liecinātu par stabilu ģimeni, kas radītu bērniem harmonisku dzīvi un priekšstatu par ģimeniskajām vērtībām. Savā spriedumā tiesa pamatojusies uz Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 12.aprīļa spriedumu lietā SKA-118/2007 10.punktu, kas nosaka, lai uzdotu iestādei izdot labvēlīgu administratīvo aktu, tiesai ir jāpārbauda, vai tiesību normas piešķir personai tiesības no attiecīgā publisko tiesību subjekta prasīt to labumu, kuru persona ietvērusi savā prasījumā par labvēlīga administratīvā akta izdošanu. Ja piemērojamā tiesību norma nosaka noteiktus tiesiskus un faktiskus apstākļus attiecīgā labuma saņemšanai, tiesai jāpārbauda, vai konkrētajā gadījumā attiecīgie apstākļi ir iestājušies. Tādejādi tiesai jāpārbauda, vai konkrētajā gadījumā

pastāv tiesību normā paredzētie priekšnoteikumi administratīvā akta izdošanai, ar kuru pieteicēji tiktu atzīti par adoptētājiem [11]. Tiesa pamatoti secinājusi, ka gadījumā, ja nepastāv Civillikuma 163.pantā noteiktie kritēriji, kas automātiski liedz tiesības personai pretendēt uz adoptētāja statusu, lai personu atzītu par adoptētāju, tālāk primāri jāvērtē vai tās spēš nodrošināt bērnam augšanu ģimenē ar tādiem apstākļiem, kas ir atzīstami par vislabākajiem bērna interesēm. Civillikuma 164.pants noteic, ka laulātie bērnu adoptē kopīgi [12]. Tiesa secinājusi, ka lemjot par to vai laulātais pāris var kļūt par adoptētājiem, ir jāvērtē to spēja kopīgi uzņemt adoptētāju pienākumus un abu personu piemērotība adoptētāja statusam, proti, jāpārbauda, vai pieteicēji atbilst tādiem kritērijiem, kas būtu uzskatāmi par pietiekamiem, lai pieteicējus atzītu par adoptētājiem. Tiesa secinājusi, ka bāriņtiesai nav radušās šaubas par pieteicējas piemērotību kļūt par adoptētāju, bet šaubas radušās par pieteicēju, kā iemesla dēļ bāriņtiesa atteica izdot abiem pieteicējiem labvēlīgu administratīvo aktu, tādēļ tiesa vērtēja pieteicēja piemērotību adoptētāja statusa iegūšanai kopsakarā ar tām īpašībām, kas piemīt pieteicējai.

Bāriņtiesa savā lēmumā norādījusi, ka nav guvusi pārliecību tam, ka ģimenei būtu pietiekami naudas līdzekļi bērnu uzturēšanai. Savukārt tiesa secinājusi, ka Civillikums nosaka, ka adoptē bērnu abi laulātie un vērtējama visas ģimenes spēja apgādāt un nodrošināt ar uzturīdzekļiem bērnu. Šajā lietā ir pierādījumi, ka ģimenei ir tāds materiālais stāvoklis, kas ļauj nodrošināt ar visu nepieciešamo adoptējamo. Tiesa vērsusi bāriņtiesas uzmanību uz to, ka pat, ja ģimenē sākotnēji abi laulātie ir oficiāli nodarbināti, tas nebūt negarantē, ka šāda situācija pēc kāda laika nemainīsies.

Bāriņtiesa savā lēmumā atsaukusies uz soda reģistra ziņām, ka pieteicējs ir administratīvi sodīts un ir bijusi ierosināta krimināllieta par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola reibumā. Tiesa piekrīt bāriņtiesas norādītajam, ka apstākļi, ka persona mēdz izdarīt pārkāpumus, neskatoties uz to, ka sodāmība jau dzēsta, raksturo personu. Tomēr tiesa uzskata, ka jāvērtē, kāda rakstura pārkāpumi tie ir, kad tie izdarīti, vai persona ir mainījies, kā arī citi apstākļi. Turklāt Civillikuma 163.panta ceturtā daļa strikti nosaka, kad persona nevar kļūt par adoptētāju, noteic konkrētus kriminālsodāmus noziedzīgus nodarījumus. Tādēļ

tiesa secina, ka faktiski Civillikums pieļauj kļūt par adoptētāju personai, kura ir kriminālsodīta, bet kura nav izdarījusi likumā noteiktos noziedzīgos nodarījumus. Attiecībā uz pieteicēja sodīšanu par atrašanos alkohola reibumā, pārkāpumi izdarīti vairāk kā 10 gadus atpakaļ. Tiesa paudusi viedokli, ka bāriņtiesa nekad nevar būt pārliecināta, ka tiem adoptētājiem, kuriem nav konstatēta sodāmība vai problēmas ar alkoholu, nepastāv vai nepastāvēs problēmas ar alkoholu vai likumu.

Bāriņtiesa savā lēmumā atsaukusies uz bāriņtiesas psiholoģes atzinumu un to, ka pieteicēja raksturā iezīmējas egocentriskums. Tiesas ieskatā minētais apstāklis nevar būt tāds, kas liecinātu pieteicējam par sliktu, jo lielākai daļai piemīt šāda rakstura īpašība. Tiesas ieskatā pilnīga sevis atdošana bērnam, aizmirstot par savām vajadzībām, tieši pretēji, var nodarīt ļaunai bērna attīstībai, proti, bērnam jāiemācās rēķināties ar citiem un citu vajadzībām.

Attiecībā uz bāriņtiesas norādīto, ka pieteicējs nav pietiekami rūpējies par saviem īstajiem bērniem un viņam nav pietiekamas piesaistes tiem, līdz ar to maz ticams, ka tāda veidosies ar adoptēto bērnu, tiesa šādam argumentam nepiekrīt. Tiesas ieskatā katra ģimene ir tiesīga pati izvēlēties ģimenes modeli, un nevar pārmest vecākam, ka viņš maz nodarbojas ar bērnu, ja viņa loma ģimenē ir materiālo labumu sagādāšana.

Attiecībā uz bāriņtiesas norādīto argumentu, ka, lai netraumētu bērnu, gadījumā, ja pieteicēji neizrādīsies pietiekami labi adoptētāji, labāk uzreiz neatzīt pieteicējus par adoptētājiem, jo radušās zināmas šaubas par pieteicēju, Tiesa norādījusi, ka neviens nav pasargāts no neveiksmēm, arī tās ģimenes, kuras sākotnēji atzītas par īpaši labām bērna adoptēšanai, tāpēc secināms, ka likumdevējs jau pamatā ir paredzējis, ka jebkurā gadījumā var rasties starp adoptētāju un adoptējamo tādi apstākļi, kas liedz bērnu adoptēt un tādā gadījumā bērns tik un tā tiek izņemts no adoptētāju ģimenes.

Autore konstatējusi:

ANO Konvencija par bērnu tiesībām paredz, ka adopcija citā valstī var tikt uzskatīta par alternatīvu bērna aprūpes paņēmienu, ja bērnu nevar nodot audzināšanā vai uzņemt ģimenē, kas varētu nodrošināt viņa audzināšanu vai adopciju, un ja nodrošināt jebkādu piemērotu aprūpi bērna izcelsmes valstī nav iespējams; jānodrošina, lai bērnaadopcijasgadījumā citā valstī tiktu piemērotas

tādas pašas garantijas un normas, kādas piemēro adopcijai savā valstī; jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu, ka adopcijas gadījumā citā valstī bērna iekārtošana nedos iespēju tajā iesaistītajām personām gūt nepamatotus finansiālus labumus; ja nepieciešams, jāveicina šā panta mērķu sasniegšana, noslēdzot divpusējas vai daudzpusējas vienošanās vai nolīgumus, un jācenšas uz šā pamata nodrošināt, lai bērna iekārtošanu citā valstī īstenotu kompetentas varas iestādes [13].

Starptautiskā adopcija ir izveidojusies kā viena no ģimenes tiesību institūtiem, kuriem tiek pievērsta uzmanība arī starptautisko privāttiesību kontekstā, jo dažādās valstīs un tiesību sistēmās dažādi tiek saprasti adopcijas jēdziens un tās tiesiskās sekas, kas rada problēmas gadījumos, kad adopcija notiek ar ārvalstu elementa piedalīšanos. Jāatzīst, ka arī Civillikums nedod kompaktu definīciju tam, ko tad īsti saprast ar adopciju. Tomēr adopcijas tiesiskās sekas ir noteiktas Civillikuma 173.panta pirmā daļā - adoptētais bērns un viņa pēcnācēji attiecībā pret adoptētāju un viņa radniekiem iegūst laulībā dzimuša bērna tiesisko stāvokli kā personiskajās, tā arī mantiskajās attiecībās [14]. Likums uzsver, ka ar adopciju bērnam izbeidzas radniecības attiecības un ar tām saistītās personiskās un mantiskās tiesības un pienākumi pret miesīgajiem vecākiem un viņu radniekiem, ja adopcijas līgumā nav noteikts citādi. Savukārt citās valstīs izpratne par adopciju un tās tiesiskajām sekām var atšķirties, jo, piemēram, vispārējās tiesību sistēmas valstīs adopciju ilgāku laiku nepazīna tādā izpratnē, kāda tā pastāv civiltiesību sistēmas valstīs, kur, balstoties uz romiešu tiesībām, adopcijas institūts bija attīstīts. Tomēr mūsdienās arī vispārējo tiesību sistēmas valstīs adopcijas izpratne tuvinājusies civiltiesību sistēmā pazīstamajai izpratnei, kaut arī agrāk adopcijas jēdziens vispārējo tiesību sistēmas valstīs tika lietots gan attiecībā uz leģitimitāti, paternitātes atzīšanu, gan adopciju.

Adopcija gan nacionālajā, gan starptautiskajā līmenī ir ilgstošs un sarežģīts process, tādēļ būtiska nozīme ir nacionālo normatīvo aktu pielāgošanai atbilstoši starptautiskajām tiesību normām, kas atvieglo un unificē adopcijas procesu starpvalstu līmenī.

Bērnu var adoptēt uz ārvalstīm tikai tad, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to īpašu lēmumu. Lai varētu atļaut bērnu adoptēt uz ārvalstīm, bāriņtiesai jāizvērtē:

1. bērna iespējas atgriezties pie bioloģiskajiem vecākiem un augt savā ģimenē;
2. iespējas tikt adoptētam Latvijā;
3. iespējas nodibināt aizbildnību.

Lēmumā jāatspoguļo situācija bioloģiskajā ģimenē (piemēram, tiesas spriedums par aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem liecina, ka bērns nevar atgriezties pie vecākiem), jāparāda, ka neviens adoptētājs Latvijā nav vēlējis šo bērnu adoptēt (šādu informāciju var sniegt ministrija vai ārpusģimenes aprūpes iestāde) un ka nav bijis iespējams atrast aizbildni.

Bērna veselības stāvoklim nav izšķirošas nozīmes, lemjot par adopciju uz ārvalstīm, taču lēmumā tomēr nepieciešams to raksturot, ja veselības stāvoklis ir bijis par iemeslu tam, kāpēc bērnam nav bijis iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē Latvijā.

Latvijā spēkā esošās tiesību normas neparedz konkrētu laika periodu, pēc kura bāriņtiesām jāapsver lēmuma pieņemšana par bērna adopciju uz ārvalstīm. Šo atgādināšanu uzņemas Labklājības ministrija, kas nosūta vēstules bāriņtiesai ar lūgumu pieņemt lēmumu par konkrēta bērna adopciju uz ārvalstīm. Veicot aptauju bāriņtiesās, autore noskaidroja, ka Labklājības ministrija, saņemot no bāriņtiesas ziņas par adoptējamiem bērniem, nekavējoties izsūta bāriņtiesām vēstules, kurās informē, ka Latvijas adoptētāji nav izteikuši vēlmi adoptēt divus un vairākus bērnus vecākus par pieciem gadiem. Tajā pašā laikā Labklājības ministrija savās vēstulēs atgādina, ka katram bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē un tāpēc savas kompetences robežās lūdz bāriņtiesas savas kompetences ietvaros veikt pasākumus, lai nodrošinātu šiem bērniem iespēju augt ģimenē Latvijā (adopcija vai aizbildnība), vai, ja tas nav iespējams, saskaņā ar 2003. gada 11. marta Ministru kabineta noteikumu Nr.111 "Adopcijas kārtība" 40.punktu [15], izvērtēt bērnu iespējamo adopciju uz ārvalstīm. Vienotas prakses, cik ilgā laikā tiek pieņemts lēmums par iespējamo adopciju uz ārvalstīm, bāriņtiesās nav.

Secinājumi un ieteikumi

Šī pētījuma gaitā autore konstatējusi vairākas ar adopcijas procesu saistītas problēmas, kas būtu risināmas tiesiskā ceļā.

Autore ierosina izdarīt sekojošus grozījumus normatīvajos aktos:

1. Izdarīt grozījumus Civillikuma 203.pantā,

papildinot to ar sesto daļu "Bāriņtiesai ir tiesības nekavējoties lemt par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, ja bāriņtiesa vecākiem aizgādības tiesības pārtraukusi atkārtoti."

2. Izdarīt grozījumus Civillikuma 163.pantā, papildinot tā pirmo daļu ar teikumu "Adoptētāja maksimālais vecums nedrīkst pārsniegt 50 gadu vecumu".
3. Likumdevējam būtu nepieciešams izstrādāt pamatotus kritērijus, kuri jāņem vērā izvērtējot potenciālo adoptētāju materiāls stāvoklis, sadzīves apstākļus un citus apstākļus, kuri tiek uzskatīti par būtiskiem, lai personas tiktu atzītas par adoptētājiem.
4. Izdarīt grozījumus 2003. gada 11. marta Ministru kabineta noteikumu Nr.111 "Adopcijas kārtība" 40.punktā, izsakot to šādā redakcijā: „Bērna adopcija uz ārvalstīm pieļaujama, ja Latvijā nav iespējams nodrošināt bērna audzināšanu un aprūpi ģimenē un bāriņtiesa, ar kuras lēmumu bērns ievietots audzināšanas iestādē, par to pieņēmusi attiecīgu lēmumu. Bāriņtiesa lēmumu pieņem viena mēneša laikā no brīža, kad saņēmusi informāciju no Labklājības ministrijas, ka adoptētāji no Latvijas nav izteikuši vēlmi adoptēt bērnus, kas reģistrēti Adopcijas reģistrā. Par lēmumu bāriņtiesa nekavējoties informē ministriju.

Kopsavilkums

Adopcijas institūts ir viens no vecākajiem civiltiesību institūtiem, tā mērķis kopš tā pirmsākumiem nav zaudējis savu nozīmi un adopcijas uzdevums saglabāties nemainīgs – nodrošināt bērna tiesības uz ģimenisku vidi ar visām no tām izrietošajām sekām. Analizējot adopcijas institūtu, autore secina, ka tiesiskais šī procesa regulējums kopumā ir veiksmīgs un likumdevējs cenšas ņemt vērā sabiedrībā pastāvošās tendences, pilnveidojot likuma normas. Taču jāņem vērā arī tas apstāklis, ka adopcija ir vienīgais veids, kas rada pilntiesīgas vecāku un bērnu tiesiskās attiecības gadījumos, kad bērnam jau zaudētas vienas tiesiskās attiecības ar savu bioloģisko ģimeni. Tādēļ nepieciešams nodrošināt, lai tiktu sasniegts adopcijas mērķis – prioritāri nodrošināt bērnam tiesības uz attīstošu ģimenes vidi un skaidru stabilu tiesisko statusu, pēc iespējas ātrāk nodrošinot tiesisko un emocionālo stabilitāti, ko sniedz adopcija.

Apskatot un, analizējot adopcijas institūta regulējošās tiesību normas, autore secinājusi, ka adopcijas procesa ietvaros rūpīgi vērtējams katrs tā posms un sastāvdaļas kontekstā ar bērna tiesību un interešu prioritāru nodrošināšanu.

Adoptētāju adopcijas procesa novērtējums norāda uz procesuālajiem trūkumiem bērnu interešu nodrošināšanas jomā, kuri prasa papildus regulējumu ne tikai materiālajās tiesību normās, ietvertas aprūpes, aizgādības, adopcijas tiesību institūtos, bet arī konkrētās procesuālajās tiesību normās, kuras reglamentē kā pašu procesu, tā atbildīgo institūciju darbību.

Summary

The Adoption Institute is one of the oldest institutes of civil law, its purpose since its inception has not lost its importance and adoption mission has remained the same - to ensure the child's rights to a family environment with all the resulting consequences. Analyzing Adoption Institute, the author concludes that the legal framework for the process as a whole is successful and the legislature is trying to take into account existing trends in society by improving the provisions of the law. However, there must be taken into account the fact that adoption is the only way to create a fully-fledged legal parent-child relationship where the child has already lost one relationship with their biological family. It is therefore necessary to ensure that the adoption is achieved goal - to ensure the child has priority rights to the evolutionary family environment and clear stable legal status providing as soon as possible, a legal and emotional stability provided by adoption.

Examining and analyzing the regulatory law of the Adoption Institute the author concluded that within the adoption process each phase has to be carefully assessed and in the context of its components there should be provided the priority of children's rights and interests.

The evaluation of the adoption process of adopters points to the procedural shortcomings in the area of the provision of children's interest which require, in addition to substantive legislation, not only substantive provisions, contained in the provision of care, custody, adoption by the law of adoption, but also in certain procedural rules governing the process itself, the activities of the bodies responsible.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Гельман-Павлова И.В. Международное частное право: учебник для бакалавров и специалистов. Москва. Издательство Юрайт, 2011..
2. 2011.gada 18.februāra Ministru kabineta rīkojums Nr. 65 "Par Ģimenes valsts politikas pamatnostādņēm 2011.-2017.gadam", Latvijas Vēstnesis Nr. 29, 22.02.2011.
3. Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības. Rīga. Mans īpašums.2000.-89.lpp.
4. 2008.gada 29.septembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 794 "Kārtība, kādā nodrošina adoptējamo bērnu un to personu uzskaiti, kuras vēlas adoptēt bērnu", Latvijas Vēstnesis Nr.153, 02.10.2008
5. Bērnu tiesību Konvencija, Latvijas Vēstnesis Nr.237, 28.11.2014.
6. 2015.gada 9.marta Ministru kabineta rīkojums Nr. 114 "Par koncepciju "Par adopcijas un aprūpes sistēmu pilnveidošanu"", Latvijas Vēstnesis Nr. 50, 11.03.2015.
7. Bāriņtiesu likums. Latvijas Vēstnesis Nr.107, 07.07.2006.
8. Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības (28.01.1937.), Latvijas Vēstnesis, Nr.206, 30.12.2010.
9. Eiropas Konvencija par bērnu adopciju. Latvijas Vēstnesis, Nr. 115/116, 30.03.2000.
10. Rīgas tiesu nama Administratīvās rajona tiesas 2013.gada 14.marta spriedums lietā Nr.A420443812. Pieejams: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Marts/14.03.2013/AL_1403_raj_A-04438-12_27.pdf
11. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 12.aprīļa spriedums lietā SKA-118/2007 Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2007/ad120407_1.doc
12. Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības (28.01.1937.), Latvijas Vēstnesis, Nr.206, 30.12.2010.
13. Bērnu tiesību Konvencija, Latvijas Vēstnesis Nr.237, 28.11.2014.
14. Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības (28.01.1937.), Latvijas Vēstnesis, Nr.206, 30.12.2010.
15. 2003.gada 11.marta Ministru kabineta noteikumu Nr.111 "Adopcijas kārtība". Latvijas Vēstnesis Nr.45, 21.03.2003.

References

1. Gelman-Pavlov I.V. Private international law: textbook for bachelors and specialists. Moscow. Publishing house "Yuraite, 2011.
2. Order no. 65 of the Cabinet of Ministers "The state family policy guidelines for 2011 – 2017." from 18th February 2011, "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no. 29, 22.02.2011.
3. Veber J. Latvian Civil comments. Family law. Rīga. My property. 2000. Page 89.
4. The Regulation of the Cabinet of Ministers from 29th September 2008 no. 794 "Procedures that ensure accounting of adoptable children and person wishing to adopt a child", "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no. 153, 02.10.2008.
5. Convention on the Rights of the Child, "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no. 237, 28.11.2014.
6. The Regulation of the Cabinet of Ministers from 9th March 2015 no. 114 "Conception "On the adoption and care system improvement"", "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no. 50, 11.03.2015.
7. Law On Orphan's Courts. "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no.107, 07.07.2006.
8. Civil Action. First part. Family law (28.01.1937.), "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no.206, 30.12.2010.
9. European Convention on the Adoption of Children. "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no. 115/116, 30.03.2000.
10. Riga court house the District Administrative Court 2013 March 14 case No.A420443812. Available: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Marts/14.03.2013/AL_1403_raj_A-04438-12_27.pdf
11. The Supreme Court of the Republic of Latvia Department of Administrative Cases 2007 April 12 case SKA-118/2007. Available: at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2007/ad120407_1.doc
12. Civil Action. First part. Family law (28.01.1937.), "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no.206, 30.12.2010.
13. Convention on the Rights of the Child, "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no. 237, 28.11.2014.
14. Civil Action. First part. Family law (28.01.1937.), "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no.206, 30.12.2010.
15. 2003 March 11 The Regulation of the Cabinet of Ministers No. 111 "Adoption Process". "Latvijas Vēstnesis", the official publisher of the Republic of Latvia, no. 45, 21.03.2003.